

Justus van Effen is vooral bekend door zijn Opus Magnum *De Hollandsche Spectator*. Het tijdschrift werd in Amsterdam gedrukt en uitgegeven van 20 augustus 1731 tot 8 april 1735. Het blad verscheen al snel twee maal per week. Met zijn *Spectator* had Van Effen een hoogstaand doel voor ogen. Hij wilde de principes van de Verlichting verklaren voor zijn lezers (redelijkheid, tolerantie, sociabiliteit). Van Effen woonde in deze periode eerst in Den Haag en sinds november 1732 in 's-Hertogenbosch. Hoewel Van Effen zijn journalistieke en vertaalwerk al in 1711 begon (in het Frans), bleef hij zijn leven lang afhankelijk van 'bij-

baantjes' om zijn inkomen aan te vullen. Zo werkte hij als gouverneur en was gezantschapssecretaris tijdens twee diplomatieke missies naar Engeland en Zweden. Tussen de bedrijven door promoveerde hij op 18 april 1727 tot meester in de rechten in Leiden. En zo komen we hem tenslotte ook in onze stad tegen. Hij kwam namelijk naar Den Bosch om de functie van commies van 's Lands Magazijnen van Oorlog in de stad op zich te nemen, voor een salaris van 500 gulden per jaar. Een mooi bedrag, waardoor hij in staat was aan zijn *Hollandsche Spectator* te blijven schrijven. Justus van Effen werd in oktober 1732 in Den Haag beëdigd. In november 1732 vond de feitelijke ambtsoverdracht in Den Bosch plaats en kon Van Effen aan het werk. Uit hoofde van zijn ambt was hij verantwoordelijk voor het beheer van het arsenaal. Dit was gevestigd in de voormalige kapel van het Franciscanessenklooster Mariënborg in De Walpoort (in het straatje de Uilenburg). Daarnaast viel ook de inspectie van het geschut op de wallen onder zijn verantwoordelijkheid. De commies stuurde regelmatig magazijnlijsten naar de Raad van State en verzoeken tot vervangingen en nieuwe aanschaffingen. De distributie van wapens, gereedschap, lont en kruit werd geregeld door de grote landsmagazijnen van de krijgsmacht in Delft en Dordrecht. Voor de uitoefening van deze taken had Van Effen de beschikking over drie man personeel. Het zal een hele opgave zijn geweest om deze baan te combineren met het schrijven aan zijn tijdschrift, dat bestond uit 8 pagina's octavo per aflevering (16 pagina's per week), die hij praktisch in zijn eentje volschreef. Een extra moeilijkheid was, dat de *Spectator* in Amsterdam werd uitgegeven. Maar de voordelen zullen hebben opgewogen tegen de nadelen: de Amsterdamse uitgever H. Uytwerf had veel relaties in de boekenwereld en zorgde voor een grote afzet. Verder

was hij een goedbetalende uitgever en bovendien een loyale vriend. Zijn verblijf in Den Bosch zal het voor Van Effen makkelijker hebben gemaakt anoniem te blijven. Die anonimiteit van de 'Spectator' was van vitaal belang, wilde hij vrijelijk kritiek kunnen leveren.

Waar Van Effen woonde weten we niet. Hij had ten tijde van zijn benoeming een maitresse, de Arnhemse soldatendochter Elizabeth Sophia Driessen, of Andriessen (27 april 1711 - 11 november 1754) en een kind. Hij liet hen omstreeks 1733 naar het nabijgelegen Heusden overkomen en ging regelmatig op bezoek. Pas tegen het einde van zijn leven, toen het duidelijk was dat hij ernstig ziek was (slopende maagkanker?), besloot hij te trouwen. Het huwelijk werd op 21 april 1735 gesloten, waarmee hij tegelijkertijd zijn kinderen - er was inmiddels een tweede kind geboren - erkende. Veel van zijn vrienden veroordeelden deze 'mésalliance' en lieten zich zelfs aan zijn sterfbed niet meer zien. Hij stierf op 18 september 1735, op 51-jarige leeftijd. Elizabeth hertrouwde begin 1739 en ten behoeve van de achtergebleven kinderen is toen een inventaris opgemaakt van haar bezittingen. De inventaris is gedateerd 21 januari 1739. De inhoud is teleurstellend voor schrijver dezes; het enige op de lijst dat in verband is te brengen met de schrijfsarbeid van haar beroemde man zaliger is 'een ijkehoute lessenaar met een grijne voet onder deselve'.¹

Literatuur

P.J. Buijnsters, *Justus van Effen (1684-1735). Leven en werk* (Utrecht 1992).

P.J. Buijnsters, *Spectatoriale geschriften* (Utrecht 1991).

J.G.M. Sanders, *Voorwaarts ... mars! Onderzoeksgids voor defensiearchieven betreffende Noord-Brabant 1588-1974* ('s-Hertogenbosch 1996).

Noot

1 Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Notarieel archief nr. 3086 fol. 103v.

*des Angales del. P. Lange sculp.
Zo lang men kloek vernuft, fyn oordeel, vlyggen geest,
Zo lang men leerzaame ernst en stichtlyk boert zal roemen,
Zo lang van Effen, zal u elk met achting noemen,
Die met een eerlyk hart uw zedenschriften leest.
Theodoor van Snakenburg.*

Justus van Effen zoals afgebeeld in zijn *Hollandsche Spectator*.

(Foto: Stadsarchief)